
Tıp Fakültelerinin Eğitim İşlevi ve Etik: Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Hak ve Sorumlulukları

İnayet Aydın

Üniversite, bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan; fakülte, enstitü, yüksekokul ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur (2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu).

Üniversitenin ve özellikle de tıp fakültelerinin eğitim işlevi içerisinde yer alan eğitim-öğretim etiği konusu, üzerinde özenle durulması gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde 2002 yılı itibariyle kurulmuş bulunan yaklaşık 50 tıp fakültesinde (bazılarında öğrenci yoktur) 31 738 öğrenci öğrenim görmektedir. Bu kadar fazla sayıda öğrenciye eğitim hizmeti sunan tıp fakültelerinde eğitim-öğretim etiği daha da büyük önem taşımaktadır.

Bütün diğer alanlar gibi eğitim-öğretim alanında da etik değerlerin belirlenmesi ve bu değerlerin hak ve sorumluluklar bağlamında ilkeler ve kurallar biçiminde ifade edilmesi gereklidir. Gelişmiş pek çok ülkede üniversiteler öğrencilerin ne gibi hak ve sorumlulukları bulunduğunu, öğrencilere yönelik olarak hazırladıkları el kitaplarında belirtmişlerdir.

Hak ve özgürlük kavramları birbiri ile iç içe iki kavramdır. Aslında özgürlük de bir hak olarak kabul edilmektedir. Özgür kavramı, herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya, koşula bağlı olmayan; serbest olan anlamına gelmektedir. Bu anlamda özgürlüğün bir hak olduğu konusunda hukukçular görüş birliği içindedirler (Mumcu, 1992, 13). Hak kavramı ise Arsal tarafından şöyle tanımlanmıştır: Hak, hukuk düzenince tanınmış, sınırı, konusu, kullanılma şekil ve koşulları gösterilmiş, yararlanılması toplumca sağlanmış özgürlüktür (Aktaran, Mumcu, 1992, 15). Daha yalınlaştırılmış bir ifade ile **hak, hukuk düzeninin kişilere tanıdığı yetkidir.**

Hak kavramının hemen karşısında sorumluluk kavramı yer alır. Sorumluluk, bir işi istenilen nitelikte ve nicelikte yapma zorunluluğudur. İki tür sorumluluk vardır. Birinci tür sorumluluk, bir işi en iyi biçimde yapmayı yüklenmek anlamına gelen **sorumluluk almadır.** İkinci tür sorumluluk ise, bir işi yapmaktan dolayı hesap vermek anlamına gelen **sorumlu olmadır.**

Ülkemizde henüz üniversite öğrencilerinin hak ve sorumluluklarını açıkça belirleyen bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysa tıp fakülteleri açısından bakıldığında durum daha da büyük bir önem taşımaktadır. Bir yandan tıp fakültesi öğrencilerinin tüm diğer öğrenciler gibi genel hak ve sorumlulukları bulunurken bir yandan da tıp eğitiminin gerekli kıldığı bazı özel hak ve sorumlulukların açıkça tanımlanmasına gereklilik bulunmaktadır. Böylece tıp fakültelerindeki eğitim sürecinin daha nitelikli ve demokratik olması sağlanacaktır.

Bu bildiri de, tıp fakültesi öğrencilerinin, eğitimleri süresince sahip oldukları genel ve özel hak ve sorumluluklarının neler olduğuna ilişkin Avrupa ve A.B.D. üniversitelerinden çeşitli uygulama örnekleri verilmiştir.

A- Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Hakları:

- 1- Öğrenciler, kendilerini yeterli, şefkatli bir hekim olarak yetiştirmeye adanmış bir kurumda yüksek kalitede bir eğitim ve danışmanlık alma hakkına sahiptir (Amsa, 2003).
- 2- Öğrenciler kişisel potansiyelini gerçekleştirme (North Texas, 2001) ve eğitimlerinin içeriğini belirleme hakkına sahiptir (Amsa, 2003).
- 3- Öğrencilere her dersin birinci gününde öğretim elemanı tarafından o dersin amaçları ve değerlendirme kriterleri açıklanmalıdır. Bu bilgiler yazılı olarak da verilebilir. Öğrencilere dağıtılabilecek olan yazılı bir planın aşağıdaki asgari bilgileri içermesi beklenir (CSLDSA, 1998).
 - a) Dersin genel bir tanımı varsa ön şartları.
 - b) Dersin hedefleri.
 - c) Dersin konuları
 - d) Dersin gerekleri-politika ve süreçleri(örneğin: devam, görevler, okunması gereken kitaplar ya da makaleler), değerlendirmenin nasıl yapılacağı (örneğin:ara ve final sınavları, ev ödevi, dönem ödevi, çalışma dosyası, proje, alan ya da laboratuvar çalışmaları gibi).
 - e) Not verme sistemi ve bunun bir önceki maddedeki unsurlara göre işleyişi.
 - f) Sınav tarih ve saatleri.
 - g) Öğretim elemanının üniversite dahili telefonu ve öğrenciler ile görüşme saatleri.
- 4- Öğretim elemanları ders saatlerini planlayıp düzenlerken öğrencilerin zamanlarının çok değerli olduğunun bilincinde olmalıdır (TIU, 1998)
- 5- Öğrenciler geçerli, eğitsel, güvenilir, açık ve adil olarak değerlendirilme hakkına sahiptir (TIU, 1998).
- 6- Öğrencilerin öğretim elemanı tarafından değerlendirildikten sonra sınav kağıtlarını görme ve aldıkları nota itiraz etme hakları vardır (University of North Texas, 2001).
- 7- Öğrenciler aldıkları dersle ilgili olarak geri bildirim verme ve dersle ilgili önerilerde bulunma hakkına sahiptir (UWA, 2000).
- 8- Öğrenciler akademik faaliyetler sırasında ürettikleri düşünce ya da bilgilerin telif haklarına sahiptir (UWA, 2000).

- 9- Öğretim elemanları ders dışında da öğrenciler tarafından ulaşılabilir olmalıdır (TIU, 1998). Öğrencilerle yapılacak görüşmeler onların akademik gelişmeleri için önemli fırsatlardır. Öğretim elemanı öğrencilere ayırdığı saatleri sınıfta sözlü olarak ya da ofisinin kapısında veya web sayfasında yazılı olarak ilan edebilir. Bazı öğretim elemanları ise telefon ya da e-mail aracılığı ile randevu alınmasını isteyebilir(UBCCABSD, 2001)
- 10- Öğrenciler üniversitenin bir ferdi olarak her türlü üniversite hizmet ve imkanından yararlanma hakkına sahiptir (TIU, 1998).
- 11- Öğrenciler, üniversite yetkilileri tarafından onaylanmak koşulu ile belli konularda konuşma yapmak üzere uzmanlar belirleme ve davet etme hakkına sahiptir (North Texas, 2001).
- 12- Öğrenciler destekleyici ve teşvik edici bir ortamda öğrenim görme hakkına sahiptir(TIU, 1998).
- 13- Öğrenciler üniversiteden tüm birim, araç ve alanları ile güvenli bir çevre sağlanmasını talep etme hakkına sahiptir (UWA, 2000).
- 14- Öğrenciler Öğrenci Konseyi aracılığı ile kendilerini etkileyebilecek her konuda görüşlerin ortaya koyma hakkına sahiptir (UWA, 2000)
- 15- Öğrenciler resmi temsilcilerinin dışında da bireysel olarak görüşlerini yetkililere iletme hakkına sahiptir (UWA, 2000).
- 16- Öğrenciler, ayrımcılığa dayanmamak koşulu ile nitelikleri belirlenmiş ve üniversite tarafından tanınıp/onaylanan öğrenci örgütlerine üye olma hakkına sahiptir (North Texas, 2001).
- 17- Öğrencilerin, yasa ve politikalara uygun olmak koşulu ile, düşüncelerini özgürce açıklama hakkı ve üniversitedeki başka insanların hak ve özgürlüklerini korumak, düzen ve güvenliği bozmamak, üniversite kullarına uygun olmak koşulu ile toplantı düzenleme hakkı vardır (North Texas,2001).
- 18- Öğrenciler, yasalara uygun olmak koşuluyla ve yayıncılık ilke, standart ve süreçlerine uygun bir yol izleyerek basılı yayın yapmak ve bilgi yayma hakkına sahiptir. Benzer biçimde öğrencilerin işlettiği radyo ve televizyonlarda görüşlerini sözlü olarak açıklama hakları da vardır (North Texas,2001)
- 19- Öğrenciler kurallarda yapılacak değişikliklerden geriye dönük olarak etkilenmezler (UWA, 2000).
- 20- Öğrenciler üniversitenin sağladığı her türlü kredi burs ya da başka imkanlarla ilgili tüm bilgilere ulaşma hakkına sahiptir (UWA, 2000).
- 21- Öğrencilerin kendileri ile ilgili kayıtları görme hakları vardır(TIU, 1998 ; North Texas, 2001).
- 22- Öğrenciler kendisiyle ilgili kayıtların güvenli bir biçimde korunup korunmadığını sorgulama hakkı vardır. Aşağıda belirtilen veriler dışında hiçbir bilgi öğrencinin yazılı izni olmaksızın kimseye verilemez (BCC, 2002).

- a) Öğrencinin adı
- b) e-mail adresi
- c) Aldığı ödüller, derece ve sertifikalar
- d) Katılım tarihi
- e) Spor müsabakalarındaki dereceleri
- f) Aldığı bursalar
- g) Öğrenci konseyindeki görevleri
- h) Tam zamanlı mı yoksa yarı zamanlı öğrenci olduğu
- i) Daha önce devam ettiği okullar.

23- Öğrenciler sınavda aldıkları notun kendi izinleri olmadan sınıf ortamında ya da listelerde açıklanmamasını isteme hakkına sahiptir(UWA, 2000).

24- Öğrenciler her türlü akademik değerlendirme, akademik süreç, ayrımcılık, taciz ya da herhangi bir haklarının ihlali konularında yazılı ya da sözlü olarak şikayette bulunma hakkına sahiptir(UWA, 2000) .

25- Öğrenciler, üniversite politikalarına göre sorun yaratan ve şikayete neden olan durumun düzeltilmesini istemek üzere resmi organlara dilekçe verme hakkına sahiptir (North Texas, 2001). Öğrenciler şikayetlerle ilgili işlemlerin adil, ayrımcılıktan ve önyargıdan uzak, güvenli bir biçimde soruşturulmasını ve hızlı bir biçimde sonuçlandırılmasını talep etme hakkına sahiptir(UWA, 2000).,

26- Öğrenciler cinsiyet, cinsel kimlik, ırk, medeni durum, hamilelik, politik inanç, dini inanç, aile durumu, bedensel ya da fiziksel yetersizlik, yaş, dil, etnik, milli ya da sosyal köken, sosyo-ekonomik statü, mal mülk ya da soyuna bakılmaksızın eğitim alma, hizmet alma ve temsil edilme hakkına sahiptir. Yukarıda sayılan özelliklerin herhangi birinden dolayı öğrencinin herhangi bir programa ya da etkinliğe kabul edilmemesi ya da programdan veya etkinlikten dışlanması söz konusu değildir(UWA, 2000).

27- Üniversite engelli öğrencilerin de üniversite hayatını sürdürebilmeleri için her türlü akademik ve diğer düzenlemeyi yapmakla yükümlüdür (CVC, 2000).

28- Öğrenciler bütün cinsel, fiziksel ve ırksal ya da başka tür tacizlerden uzak olma hakkına sahiptir. (TIU, 1998).

B- Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Sorumlulukları:

Tıp fakültesi öğrencilerinin başlıca sorumlulukları çeşitli üniversitelerce aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- 1- Akademik dürüstlük ve yüksek standartları korumak ve uygun davranmak (UTSSM, 2001)
- 2- Öğretim üyeleri izin vermediği sürece sınav ve ödevlerde yardım alıp vermemek. (UTSSM, 2001)
- 3- Hastalara karşı doğrulukla davranma, test sonuçları, tarihsel ve fiziksel bulgular ve hasta bakımı ile ilgili diğer bilgileri tam olarak rapor etmek (UTSSM, 2001)

- 4- Araştırmalarda tarafsız bir tutum sergilemek, sonuçları doğru olarak açıklamak ve başkalarınınca yapılmış ya da geliştirilmiş çalışma ve düşünceleri belirtmek (UTSSM, 2001)
 - 5- Hasta bakımında gizliliği temel bir yükümlülük saymak (MCW, 200)
 - 6- Hastane görevlileri ile hastalarla ilgili konulardaki tartışmaları, asansör, koridor, kafeterya gibi halkın duyabileceği alanlar dışında yapmak (UTSSM, 2001)
 - 7- Sınıf atmosferinin öğrenmeyi besleyici bir hale gelmesi için çaba göstermek (UTSSM, 2001)
 - 8- Hastalara ve hasta yakınları ile olduğu gibi sağlık ekibinin diğer üyeleri ile tartışmalarında saygı ve ciddiyet içinde davranmak (UTSSM, 2001)
 - 9- Hastalarla etkileşimde onların mahremiyetine saygı göstermek (UTSSM, 2001)
 - 10- Sağlık ekibinin bütün üyeleri ile etkileşimde saygı ve işbirliği içinde davranmak (UTSSM, 2001)
 - 11- Her türlü ayrımcılığa karşı hoşgörüsüz olmak (UTSSM, 2001)
 - 12- Arkadaşlarına ilişkin yargılarında adil, çatışmaların çözümünde bütün insanların varlığına saygılı olmak (UTSSM, 2001)
 - 13- Klinik ortamında hastanın tedavisini en yüksek öncelik olarak görmek (UTSSM, 2001)
 - 14- Sınırlılıklarını bilmek ve deneyimlerinin yetersiz kaldığı durumlarda yardım istemek (UTSSM, 2001)
 - 15- Hastanın huzurunda, sınıfta ve klinik ortamında , konuşma biçimi, güvenilirlik, görünüm gibi konularda profesyonel davranmak (UTSSM, 2001)
 - 16- Klinik sorumlulukları engelleyebilecek biçimde içki ya da ilaç kullanmamak (UTSSM, 2001)
 - 17- Hasta ya da hasta yakınları ile duygusal ya da cinsel yakınlık kurmak için profesyonel konumunu kullanmamak (UTSSM, 2001)
 - 18- Üniversitenin adını ya da logosunu üniversite yetkilisinin izni olmadan kullanmamak Üniversitece tanınmış olan ve onaylanan öğrenci örgütlerinde, üniversitenin ismini yalnızca üniversiteye bağlılığı ve aidiyeti geliştirmek için kullanmak. (North Texas, 2001).
 - 19- Klinik uygulamalarında her zaman üniversitenin kimlik ya da yaka kartlarını üstlerinde taşımak.(MCW, 200)
 - 20- Görünüşüne dikkat etmek, profesyonelliğe yakışır biçimde ve temiz olmak. Hastaların fiziksel bakımını ya da onlarla iletişimi engelleyebilecek giyim ve takıları (mücevher, dövme, ya da diğer sembolleri) üzerinde bulundurmamak. (MCW, 200)
-

- 21- Hastalara ve hasta yakınlarına kendisini “tıp öğrencisi” olarak tanıtmak (MCW, 200)
- 22- Kültürel farklılıklara saygı göstermek (MCW, 200)
- 23- Hasta bakımı öğrenciyi denetleyen doktorun sorumluluğudur. Hastalarla etkileşimlerinde öğretim üyelerinin ya da sorumlu doktorların gözetimi ya da bilgisi dışında davranmamak. (MCW, 200)
- 24- Hasta bakımına ilişkin bütün tıbbi kayıtları gizli tutmak ve bu kayıtlara ilişkin eğitici tartışmaların da gizlilik ilkelerine uygun biçimde yapılmasını sağlamak (MCW, 200)
- 25- Gözledikleri her türlü yasal olmayan profesyonellik dışı uygulamaları yetkililere bildirmek (MCW, 200)
- 26- Görevlendirildikleri bütün klinik uygulamalara katılmak, mazeretlerini uygun bir süre önceden ilgililere bildirmek (MCW, 200)

SONUÇ

Bir üniversite çatısı altında yer alan tüm yükseköğretim kurumlarında eğitim sürecinin demokratik , hak ve sorumluluklar temeline dayanabilmesi için öğrenci hak ve sorumluluklarının açıkça tanımlanması ve yasal yetkiler haline getirilmesi gerekmektedir.

Bu konuda dünyadaki örnekler incelendiğinde oldukça başarılı biçimde işlediği görülmektedir. Ülkemiz üniversitelerinin tümünün yakın zamanda bu tür çabalar içine girmesi genelde üniversite eğitim-öğretiminin, özelde ise çeşitli meslek alanlarının, bu arada da tıp fakültelerinin eğitim sürecinde öncelikle kalite, düzen ve etik bir anlayışın daha da gelişmesine büyük katkılarda bulunacaktır.

Kaynaklar

- 1) *American Medical Students Association (AMSA). “Medical Students Bill of Rights”. <http://www.amsa.org>.*
- 2) *Aydın, İ.P. (2002). Yönetmelik Mesleki ve Örgütsel Etik. (3.Baskı) .Ankara: PEGEM A Yayıncılık.*
- 3) *Bellevue Community College(2002). Course Catalog 2002-2003. Bellevue, Washington.*
- 4) *Ceger Vanier College (2000). Official Handbook 2000-2001. Quebec, Canada.*
- 5) *Center for Student Life Division of Student Affairs (1998). The Eagle Guide. Los Angeles, CA.*
- 6) *Department of Education Office for Civil Rights(1984). Sexual Harassment: It's Not Academic. Washington, DC.*
- 7) *Mumcu, Ahmet. İnsan Hakları Kamu Özgürlükleri. Ankara: Savaş yayınları, 1992.*
- 8) *San Diego State University (2001). Statement of Student Rights and Responsibilities 2001-2002. San Diego, CA.*
- 9) *The Trustees of Indiana University (1998). The Code of Student Rights, Responsibilities, and Conduct. Bloomington, IN.*
- 10) *University of British Columbia Campus Advisory Board On Student Development(2001) CABSD Student Rights And Responsibilities: Draft. <http://www.vpstudents.ubc.ca/cabsd/rights.htm>. Adresinden alınmıştır. 05.03.2003*
- 11) *University of North Texas(2001). Ten Student Academic Rights and Responsibilities. <http://www.unt.edu/facsenate/strights.htm> adresinden alınmıştır. 05.03.2003*
- 12) *University of Texas Soughtwestern School of Medicine “Code of Professional Conduct for Students”. <http://www2.swmed.edu>. adresinden alınmıştır. 13.06.2003.*
- 13) *University of Western Australia (2000). Charter Of Student Rights (Annotated). Crawley, WA.*